

L'orientació educativa, eix vertebrador del PEC de l'Institut Torre Roja (Viladecans)

Manel Merino i Valencia

directOR de l'institut Torre Roja de Viladecans (Barcelona)

Resum

L'orientació educativa, eix vertebrador del PEC de l'Institut Torre Roja (Viladecans).

En aquest escrit presentem el model orientador d'inclusió de l'institut Torre Roja (Viladecans). Un model que impregna la programació general anual (PGA), el projecte de direcció (PdD) i el projecte educatiu de centre (PEC). Un centre que intenta atendre de forma individualitzada a tot el seu alumnat. Les orientad@rs educatives plantegen l'atenció a la diversitat de i per a tots els nivells i etapes educatives. Els diversos especialistes del departament d'orientació educativa (DOE) col·laboren en xarxa amb altres professionals del seu entorn. Un treball des de l'acollida, l'assessorament i l'acompanyament al servei de tota la comunitat educativa.

Paraules clau: Orientació educativa, inclusió educativa i social, atenció a la diversitat, treball en xarxa, equips multidisciplinars, professorat novell.

Abstract

Educational orientation, the aim of the Institut Torre Roja's PEC (Viladecans).

In the present document, we set out our educational model for the orientation and integration of the Institut Torre Roja (Viladecans). It's a model which impregnates all our educational annual programme (PGA), our management project (PdD) and our educational project of centre (PEC). We are a centre that tries to meet the needs of our students by means of individualized attention. The role of the educational guidance counselor proposes the plan in order to meet students diversity at all levels and at the different educational stages. The specialists of the educational orientation department (DOE) cooperate with other professionals using a networking of professionals who work in the same environment. It's a task based on acceptance, guidance and accompaniment in the service of our educational community.

Keywords: Educational orientation, social and educational inclusion, attention to students diversity, working networks, multidisciplinary teams, new teachers.

(Per facilitar la lectura i la comprensió de l'article, farem servir la següent distinció per a la diferenciació de gènere: tutor@, orientador@, professor@, etc.)

“Cuando se nace pobre, estudiar es el mayor acto de rebeldía contra el sistema. El saber rompe las cadenas de la esclavitud.”

Q.E.P.D. Tomás Bulat (1965-2015)

Aquesta cita de Tomás Bulat és una de les tantes frases que tinc a la porta del meu despatx a l'Institut Torre Roja, un centre públic de secundària que està situat a la localitat de Viladecans i que ofereix els seus serveis educatius als barris de la Torre-roja

i Campreciós. Actualment acull al voltant de 1.000 alumnes d'ESO, Batxillerat, PFI i FP. Aquest alumnat es distribueix en 4 línies pels nivells de 1r, 2n i 3r de l'ESO i 6 línies de 4t d'ESO. També compta amb 3 grups de 1r de batxillerat i 2 grups de 2n de batxillerat. A més s'hi imparteixen cicles formatius de grau mig d'atenció a les persones amb situació de dependència, sistemes microinformàtics i xarxes, gestió administrativa i activitats comercials. Aquest últim cicle de comerç ofereix la continuïtat amb un grau superior de gestió de vendes i espais comercials. Per a l'alumnat que no ha graduat a l'ESO, l'institut disposa d'un programa de formació inicial (PFI) d'auxiliar de pintura. Igualment, el centre compta amb un grup de suport intensiu per a l'escolarització inclusiva (SIEI[1], antigues USEE) i una aula d'acollida (AA) per a acompanyar l'alumnat nouvingut.

El nostre centre fa més de 15 anys que treballa en un model propi d'atenció a la diversitat en què l'orientació educativa (abans psicopedagogia) és un dels eixos vertebradors del projecte educatiu de centre (PEC). Aquest model aposta per estratègies psicològiques, pedagògiques, organitzatives i de gestió que treballen de forma entrelaçada per oferir un servei educatiu centrat en la diversitat i la inclusió. Un model educatiu que, com d'altres, té majoritàriament llum, però també alguna ombra. Per què un institut com el nostre es planteja un model propi d'aquestes característiques? La resposta a aquest interrogant ve, paradoxalment, de plantejar-nos diverses preguntes en la nostra pràctica reflexiva d'anys. Veiem algunes qüestions significatives:

- ¿Un docent de secundària, especialista en una matèria concreta, amb **una petita formació psicopedagògica inicial** (el CAP o el màster de professorat), disposa de les eines pedagògiques suficients per atendre els nous reptes educatius actuals?
- Com pot entomar **un tutor@** -sol- la complexitat de les situacions i les vivències psicopedagògiques i socials del nostre alumnat? Quines implicacions educatives té en el treball amb la família[2] extensa i diversa de l'alumnat?
- Davant d'un nou **model d'escola inclusiva** -que ha vingut per quedar-se als centres-, què fem des de les direccions dels centres per ajudar tota la comunitat educativa?
- Com ens assegurem que **els equips directius liderin pedagògicament** una atenció a la diversitat de i per a tot l'alumnat?
- ¿Un orientador@ educatiu o, en el millor dels casos, dos per centre han de donar resposta a l'atenció a la diversitat i a totes les funcions que el Departament d'Educació[3] determina pel professorat de l'especialitat d'orientació educativa? Per què no parlem de **departaments d'orientació educativa**? On és la capa de Superman per arribar a tot arreu, encara que només sigui a l'ESO?
- Qui assegura **l'acompanyament del professorat novell** que s'incorpora als centres de secundària? N'hi ha prou amb l'acompanyament-avaluació d'un tutor-funcionari, expert en la mateixa matèria, per aquesta etapa inicial[4]?
- Pot aportar quelcom **l'estudiant de màster de professorat als centres educatius** quan col·labora en una pràctica educativa? Encara és vàlid un model de

mentor sol que acompanya l'estudiant de màster? Cal ampliar o completar aquest paradigma?

- El treball col·laboratiu de dos docents a l'aula (**codocència**) és una metodologia que també ha vingut per quedar-se als instituts? Quins beneficis i oportunitats ens presenta?
- **Els centres són illes desertes** que viuen sempre mirant cap al seu interior? Quins espais i moments es dediquen per coordinar-se amb altres institucions i professionals del seu entorn? Què ens aporten les mirades d'altres professionals i serveis externs?

A partir d'aquest moment presentarem, de forma sintètica, algunes reflexions i accions del nostre model que poden donar resposta, en part, a alguns dels interrogants plantejats.

Per afavorir la comprensió didàctica del text desenvoluparem aquestes estratègies que fonamenten aquest **treball sistèmic, multidisciplinar, coordinat i en xarxa de l'Institut Torre Roja**. Les exposarem per separat encara que, com ja hem dit, s'apliquen de forma simultània i entrelaçada.

En primer lloc, cal clarificar que el centre incorpora el perfil d'un orientador@ entre els membres de l'equip directiu. Un orientador@ que vetlla perquè l'atenció a la diversitat i la inclusió educativa-social sigui un eix vertebrador del projecte de direcció (PdD), la programació general anual (PGA) i una realitat palpable en tots els nivells i etapes educatives. Així doncs, per al nostre centre és imprescindible que un dels membres de l'equip directiu sigui necessàriament orientador@. L'orientador@, qui assegura aquesta mirada orientadora i globalitzada, no importa que sigui el coordinador@ pedagògic@ o bé el director@[5] o fins i tot podria haver-hi un cap d'estudis-ORIENTADOR@.

Arribats aquí, val la pena remarcar que el nostre institut parteix d'una concepció de **l'atenció a la diversitat per a tot l'alumnat del centre** i no només per a aquell que té alguna necessitat educativa greu o permanent o una singularitat destacable.

D'altra banda, el centre planteja **l'orientació educativa** en tres nivells d'intervenció: **personal, acadèmica i professional**, entesa com un procés d'acollida i acompanyament permanent de tot l'alumnat.

Per tant, una segona estratègia que es deriva d'aquests plantejaments anteriors és que es requereix d'un departament d'orientació educativa (DOE) que es faci present en tots i cadascun dels nivells i etapes (obligatòries i postobligatòries) del centre. L'institut disposa d'un orientador@ de nivell que treballa -braç a braç- amb els/les tutor@s de grup. Aquest orientador@ acompanya tot l'alumnat durant els quatre cursos de l'etapa obligatòria i el batxillerat. Així, per exemple, les quatre línies de 1r d'ESO disposen d'un orientador@ de nivell, a més a més dels seus tutor@s de grup-classe. Si en un nivell hi ha també un o més alumnes SIEI s'amplia l'acompanyament amb un orientador@-tutor@ que donarà suport a aquest alumnat. Si hi hagués, alhora, alumnat

d'AA es comptaria també amb un altre orientador@-tutor@ que farà el seguiment i suport amb els tutor@s ordinaris.

A continuació aprofundirem una mica més sobre què vol dir disposar d'un/a tutor@ de l'AA al nostre institut i per què ha de tenir necessàriament un perfil professional d'orientador@ educatiu. Fa uns anys, el centre va valorar que la figura del tutor de l'AA tenia dues funcions primordials en atendre l'alumnat nouvingut d'altres països. D'una banda, la primera funció era treballar la inclusió d'aquest alumnat que ha deixat el seu país d'origen per incorporar-se al sistema educatiu de Catalunya, on la llengua vehicular és majoritàriament el català. D'altra banda, si el tutor/a era orientador@, també comptaria amb una formació psicopedagògica per acompanyar l'alumnat nouvingut, que habitualment viu un sentiment de dol profund en deixar el seu país amb la seva família, els seus amics, els seus costums, el seu hàbitat, etc. A més a més, els centres educatius de primària i secundària que comptem amb una AA rebem el suport d'un professional ELIC (Equips d'assessorament i orientació en llengua, interculturalitat i cohesió social) del Servei Educatiu de la nostra Zona.

Actualment, el DOE està format per un equip prou ampli i divers de professionals per atendre tot l'alumnat que ho requereixi. El centre, des de fa anys, destina recursos especialitzats a l'atenció a la diversitat. Així el DOE compta amb 10,5 dotacions: quatre orientadores per atendre l'ESO i el batxillerat, un orientador per a la FP, una orientadora que tutoritza l'AA, una i mitja orientadores i una educadora per atendre la SIEI, un orientador per fer codocència en alguns grups específics i dos vetlladores. A més a més, altres professionals externs hi participen puntualment, com el psicopedagog, la fisioterapeuta i el treballador social de l'EAP, l'educadora social dels serveis socials municipals, la infermera de l'ambulatori, la tècnica municipal d'absentisme lleu o moderat, l'educadora de l'ONCE, l'experta del Centre de Recursos Educatius per a alumnes amb Trastorns de Desenvolupament i la Conducta (CRETDIC[6]), etc.

D'altra banda, en ple segle XXI el nostre centre aposta per un treball en xarxa i multidisciplinar. L'institut treballa coordinadament amb serveis externs com el Centre de Salut Mental Infantil i Juvenil (CSMIJ), l'Hospital de Dia d'Adolescents (HDA), la Unitat de Crisi d'Adolescents (UCA), la Unitat d'Escolarització Compartida (UEC), les escoles de primària, l'Ajuntament (departaments d'educació, promoció econòmica, serveis socials, policia local, etc.), les ONG, el Centre d'Atenció Primària o ambulatori pediàtric (CAP), l'Equip d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (EAIA), l'ONCE, les fundacions, les empreses i comerços, els Mossos d'Esquadra, etc.

Aprofitem les potencialitats que els professionals d'altres camps poden aportar a la millora i el benestar personal, familiar, educatiu i social del nostre alumnat. L'institut Torre Roja col·labora, segons els casos, amb metges pediatres, psicòleg@s, pedagog@s, psiquiatres, infermer@s, mestres, educador@s i treballador@s socials, monitors de temps lliure, logopedes, fisioterapeutes, tècnic@s municipals, mossos d'esquadra, policia local, fiscalia de menors, etc. Un treball multidisciplinar amb una visió sistèmica i holística centrada en la situació personal del nostre alumnat. La conjunció d'aquestes

mirades complementàries aporta llum que facilita la coordinació i la millora del cas. Un cas que sempre rebrà una mirada globalitzada en què el seu entorn social i familiar serà cabdal.

Tanmateix, el nostre institut, des de fa uns anys, vol anar més enllà en el treball inclusiu. Així doncs, ens plantejem que la mirada inclusiva no hauria de ser únicament a nivell educatiu sinó també social. L'escola és un microsystema que reflecteix la realitat social de l'entorn més proper. Per tant, com a docents i educador@s afavorim els processos d'inclusió social del nostre alumnat i les seves famílies perquè tinguin les oportunitats i els recursos necessaris per participar plenament en la vida econòmica, social i cultural de forma més justa i igualitària. De vegades, i vist des de fora del centre, pot semblar que el nostre treball educatiu està desdibuixat i les funcions semblen diferents de les que hi ha establertes per a un centre de secundària ordinari. Res més lluny de la realitat. Assumim les funcions ordinàries com a docents i, en ocasions, el DOE complementa algunes accions de suport i coordinació que treballen també en pro de la inclusió social. Com diu Funes (2018): *“Un mestre és una vida que acompanya altres vides”* i, un nosaltres afegim “[...] altres vides en societat on la justícia, l'equitat i la cohesió siguin tres dels seus pilars fonamentals”. Ens cal una mirada com la que Bona (2019) explica: *“[...] manca obrir portes i finestres i trencar murs perquè els nens interactuïn amb allò que tenen a prop i intentin millorar-ho”*.

Pel que fa al professorat novell i la seva formació inicial, cal exposar que el nostre projecte aposta per un acompanyament i tutorització de tot aquell professional que s'incorpora per primera vegada al nostre centre. La coordinadora pedagògica i una de les orientadores educatives són les responsables d'atendre les demandes del professorat novell. A més a més, cada docent té un cap de departament o de seminari que actua com a tutor@ que col·labora en la seva acollida i seguiment. Una feina tan complexa i de tanta responsabilitat no pot requerir uns pocs mesos d'acompanyament, tutorització i unes sessions d'observació per a l'avaluació.

Com a centre, som del parer que l'actual procés d'avaluació inicial que es realitza amb el professorat que comença en la docència és una xic insuficient i ens preguntem: *¿N'hi ha prou amb una avaluació en finalitzar els seus primers quatre mesos com a professional docent i/o una altra avaluació docent en acabar el primer curs sencer?* La nostra visió de centre formador es qüestiona des de fa temps els què, com, quan i per a què del procés inicial de formació. Així, des del la nostra reflexió-acció i per tal de millorar el model actual plantejem sumar al curs de formació de màster una formació inicial pràctica en el centre de dos cursos més. Parlaríem, llavors, d'un procés de formació inicial teòrico-pràctica de 3 cursos. El docent que s'inscriu al màster tindria un pràcticum del màster i 2 cursos d'experiència dins d'un mateix centre formador. En total 3 cursos en què l'observació, l'acompanyament i la pràctica autònoma serien els eixos centrals. Un curs de màster, semblant a l'actual, en què l'estada formativa seria d'unes 250 o 300 h per a totes les universitats catalanes, i 2 cursos més en què el docent estaria tutoritzat per dos mentors de secundària i dos tutors de l'àmbit universitari. A més a

més, el tercer curs hauria de fer funcions de tutor en un nivell educatiu de l'ESO. En acabar, rebria l'acreditació de docent interí. Durant els dos cursos que desenvoluparia al centre de secundària rebria un sou digne. Aquest model eliminaria les avaluacions inicials actuals dels 4 mesos i 1 any del professorat novell. Aportaria qualitat i professionalitat en la carrera docent de secundària.

L'institut Torre Roja és -des de fa anys- un centre formador que acull futurs docents que fan el màster de professorat. Entenem que tot allò que fem per a la millora de la formació inicial dels docents a les universitats revertirà tard o d'hora en els centres educatius de Catalunya. Actualment comptem amb un 12% del nostre professorat que participa del programa d'innovació de centres formadors de pràctiques del Màster Universitari de Formació del Professorat de Secundària (MUFPS)[7]. Aquest programa, que tot just ara s'inicia, vol aportar un plus en l'acollida, l'acompanyament i l'experiència docent a partir de l'expertesa d'altres docents. El nostre centre incrementa aquest plus, a través del DOE, que col·labora de forma molt directa amb tot aquest professorat de màster perquè siguin coneixedors i participin de les dinàmiques d'atenció a la diversitat i la inclusió del centre.

A tall de conclusió presentem una síntesi dels punts forts del projecte de l'orientació educativa com a eix vertebrador del PEC de l'Institut Torre Roja:

1. Un membre de l'equip directiu és un orientador@ i vetlla per l'atenció a la diversitat i la inclusió educativa i social del centre.
2. Es concep l'atenció a la diversitat per a tot l'alumnat del centre.
3. L'orientació educativa és un procés d'acollida i acompanyament a nivell personal, acadèmic i professional.
4. Els orientador@s tenen un perfil de cotutors per a oferir suport i assessorament a tot l'equip docent de nivell i al llarg de tota l'etapa.
5. Un DOE -format per un equip ampli i multidisciplinar- que treballa en xarxa dins i fora del centre.
6. Un model orientador en què l'alumne està al centre del procés educatiu amb l'ajuda de la seva família extensa[8].
7. Un centre amb una mirada que va més enllà de la inclusió només educativa i s'obre a la inclusió social.
8. Un centre que parteix de la seva reflexió-acció per acollir i acompanyar el professorat novell.
9. Un centre formador que acull també alumnat de màster universitari per tal de fer el seu pràcticum guiat per un mentor i un departament didàctic. Un alumnat universitari que participa de la dinàmica de tot el centre i no només de la docència en el marc de la seva especialitat.
10. Un centre que planteja un model utòpic de formació inicial teòrico-pràctica de tres cursos en què es finalitza el procés amb la certificació de docent interí (el primer nivell de la carrera professional).

La realitat dels centres educatius d'arreu de Catalunya és molt diversa. Tanmateix, sempre es poden trobar estratègies que s'adaptin a les vostres necessitats específiques. En aquest article us hem ofert un model orientador d'inclusió que podria ser perfectament transferible.

Sigueu feliços!

Referències Bibliogràfiques

- Funes, J. (2018). *Estímame cuando menos lo merezca... porque es cuando más lo necesito. Una guía para padres y maestros de adolescentes*. Barcelona: Columna.
- Bona, C. (2019). *La nueva educación. Los retos y desafíos de un maestro de hoy*. Barcelona: Rosa dels Vents.

Notes:

[1] La SIEI (mesura d'atenció inclusiva a Catalunya) són dotacions extraordinàries de professionals especialitzats (psicopedagogs/gues i educadors/es) per tal d'atendre l'alumnat amb necessitats educatives especials dins les escoles o instituts públics o concertats.

Vegeu-ne més informació a: <https://www.juntsautisme.org/que-son-siei-usee/>

[2] El nostre centre treballa més enllà del concepte de mare, pare o tutor legal. En els últims anys, hem ajudat a constituir una associació de famílies d'alumnes de l'Institut Torre Roja (AFA Torre-roja) superant els conceptes d'AMPA (Associació de Mares i Pares d'Alumnes) i APA (Associació de Pares d'Alumnes).

[3] Generalitat de Catalunya (Departament d'Educació). Documents per a l'organització i la gestió dels centres. Personal docent. 21/06/2019.

[4] L'avaluació de la formació inicial dels docents que el Departament d'Educació fa quan treballen els primers 4 mesos i/o 1 any en un centre educatiu públic.

[5] A la targeta de visita del directOR actual, que en una etapa anterior va ser el cap d'estudis-ORIENTADOR, el directOR té incorporat dos rols: direct=director + OR=orientador educatiu.

[6] El CRETDIC és un servei d'assessorament i de suport tècnic a la tasca docent i a la tasca dels serveis educatius amb la finalitat d'afavorir la inclusió, la participació i l'aprenentatge dels alumnes amb trastorns del desenvolupament i de la conducta, col·laborant amb els docents i els centres perquè puguin donar resposta a les necessitats educatives especials dels alumnes.

El seu àmbit d'actuació és tot Catalunya i s'organitza en equips a cadascun dels serveis territorials. Informació extreta de: <http://xtec.gencat.cat/ca/serveis/see/cretidic/>

[7] La finalitat del programa d'innovació pedagògica de Pràctiques del Màster Universitari de Formació del Professorat d'educació secundària obligatòria i batxillerat, Formació professional i Ensenyament d'idiomes (MUFPS) és millorar i avançar en el model de pràctiques dels estudiants universitaris amb la implicació directa de la universitat i del centre formador en relació als aspectes qualitatius que caracteritzen la formació inicial dels nous docents.

Vegeu-ne més informació a:

<http://ensenyament.gencat.cat/ca/arees-actuacio/professors/formacio/practiques-centres/>

[8] L'Institut Torre Roja parteix d'una mirada més àmplia de la intervenció educativa del pare o mare o tutor legal. Apostem perquè la família extensa (més enllà dels pares i mares) de l'alumne

s'impliqui en el procés educatiu dels nostres adolescents o joves: un padrastre, una tieta, una germanastra, l'àvia, etc., són agents educatius de primer ordre per col·laborar en el procés educatiu i d'ensenyament- aprenentatge del nostre alumnat. No pensem només en aquell adult de referència que signa els documents del centre, sinó també en diversos joves i adults de referència que es preocupen i s'ocupen del nostre alumnat. Busquem un acompanyament més proper i divers de la família de l'alumne.

- És per tot això, que actualment comptem amb una AFA (associació de famílies d'alumnes) i no un AMPA (associació de mares i pares d'alumnes).
- D'altra banda, des de la direcció del centre es fan tertúlies-cafè (intercanvis d'experiències) entre diferents famílies per treballar situacions i conceptes que aporten pautes d'actuació en els processos educatius dels adolescents i joves.
- El centre entén l'educació de l'alumnat com un triangle col·laboratiu entre l'alumne-família-centre. S'estableixen relacions bidireccionals entre alumne i família, alumne i centre, família i centre. Afavorim el treball de les relacions socioeducatives i emocionals amb tots aquells membres implicats de la família que participen del procés educatiu de l'alumne.
- Estem iniciant un projecte pilot de sessions restauratives i de reflexió educativa de les famílies amb l'alumne i l'orientador@ educatiu/va de referència

Correspondència amb l'autor: *Manel Merino i Valencia.* E-mail: mmerino7@xtec.cat